

Hoe blus je een 'heidebrand'?

Controverses en emoties in de natuurbescherming

Wat moeten we als natuurbeschermers toch met al die soms boze, meestal weinig deskundige maar steeds luidruchtiger burgers die zich willen bemoeien met het werk van beheerders en beschermers? En hoe voorkom je dat hun bezwaren tegen een bepaald beheer uitgroeien tot een massaal protest op straat en de sociale media? Deze vragen kwamen aan de orde tijdens het jaarlijks symposium in Nijmegen van SoortenNL, Institute for Science in Society en Centre Connecting Humans and Nature.

— Geert van Duinhoven (redactie)

> Het was voor sommigen een beetje een verwarrende symposium-titel: Hoe blus je een heidebrand? Het had dit keer dan ook helemaal niets met echte brand te maken maar met brandjes die ecologen, beheerders en soortbeschermers de laatste jaren maar al te vaak moeten blussen. Brandjes die ontstaan als burgers zich weren tegen een bepaald natuurbeheer. Ze protesteren tegen bomenkap, tegen (of juist voor) afschot van wild in een terrein, voor of tegen het bijvoeren van paarden in de Oostvaardersplassen, voor of tegen het verwijderen van exoten in een natuur-

gebied. Enfin, elke beheerder heeft er wel eens mee te maken gehad. En dan is de titel van het jaarlijkse Flora en Fauna-symposium niet zo vreemd meer. Want deze burgerprotesten kunnen lang smeulen voor je ze echt in de gaten hebt, oplaaien en uitgroeien tot een groot probleem. Hoe kun je dit soort brandjes tijdig blussen? De eerste spreker van vandaag, Cees van Woerkum, begint zijn voordracht met nog wat meer voorbeelden van 'brandjes'. De emeritus-hoogleraar communicatiewetenschappen noemt uit eigen ervaring hoe het is om midden in de nacht

met je auto tegen een wild zwijn te botsen. Uiteraard niet goed voor het zwijn (dat het niet overleefde), maar ook een flinke schadepost aan de auto. Begrijpelijk dat er dan discussie ontstaat met de mensen die, in dit geval in Noord-Brabant, een nulstandsbeheer willen voor het zwijn. Terwijl de Dierenbescherming juist pleit voor een veilig leefgebied voor de dieren. De discussies gaan vaak gepaard met veel emotie en grote woorden. Massaslachting roept de een, dierenleed roept de ander, levensgevaarlijk voor automobilisten roept een derde.

Ook het kappen van bomen levert verzet op, vertelt Van Woerkum. In Ouderkerk aan de Amstel moesten bomen verdwijnen voor de verbreding van de A9. Ook hier weer heel grote woorden. Het overheidsbeleid leek volgens de actievoerders wel op het beleid van de Braziliaanse president Bolsonaro die grote delen van de Amazone laat platbranden. Zij vinden dat er juist 'miljoenen' bomen bij moeten komen in Nederland.

Emoties hebben we niet voor niets

Het is inmiddels vrij algemeen geworden dat actievoerders de emoties laten meespelen in hun acties. Van Woerkum: "Boeren, burgers en allerhande nieuwe clubs als Groen Front en Faunabeheer weten daarmee heel effectief de media te benutten. Ze spelen in op het gevoel. En dat is helemaal niet zo vreemd. Natuur betekent nu eenmaal veel voor mensen. We halen 'de natuur in huis', we houden van 'natuurlijke materialen', we willen de 'natuur in'. Natuur betekent een ontsnapping aan onze geregelde samenleving waarin alles een uitstraling, een betekenis of een functie moet hebben. In de natuur is juist niets gecodeerd en zijn we vrij van alle oordelen, vrij van onze verstikkende samenleving. Ik denk dus dat niet per se al die planten- en diersoorten met hun namen en kenmerken zo belangrijk zijn voor veel mensen, maar juist een emotionele binding die ze hebben met de natuur. Zelf weet ik nog heel goed hoe ik verwonderd en blij werd van een riviertje bij ons in de buurt waar ik als kind speelde. Het was prachtig met veel kleuren en geuren en bijzondere planten- en diersoorten. Het feit dat het jaren later een dode sloot was, greep me aan. Ik denk dat het heel goed is dat mensen emoties hebben bij natuur omdat dit juist hun betrokkenheid laat zien."

"En emoties hebben we niet voor niets," vervolgt Van Woerkum. "Emoties leiden ons dagelijkse gedrag. Als we iemand tegenkomen, voelen we meteen een emotie: is die ander positief, aardig, hebben we er een naar verleden mee? Die emotie stuurt ons gedrag en bepaalt dus of we op die ander afstappen, een praatje maken of juist (proberen te) negeren. Emoties scheppen verbondenheid. En nieuw is dat deze emoties min of meer strategisch worden ingezet bij verzet tegen de natuurbescherming en dan krijg je termen als massaslachting, miljoenen bomen, dierenleed, invasie van, enzovoorts."

"Als ik in het bos vlakbij mijn huis ga lopen, ervaar ik dat als mijn bos, als ons bos. Ik voel me er zelfs verantwoordelijk voor. Maar de beheerder zegt juist: 'het is mijn bos'. Die heeft het over bezoekers en over een bezoekerscentrum. Beheerders claimen maar al te vaak dat zij heel veel weten over de natuur en hun manier van denken over natuur zou de enige en zelfs superieure manier van denken over bossen en natuur zijn. Ze zijn bezig met natuurontwikkeling of biodiversiteit. Begrippen waar anderen weinig mee kunnen. De beheerder heeft op zijn beurt weer niets met de emoties van de bezoekers en zo raken de groepen meer en meer van elkaar verwijderd. Inmiddels wordt de beheerder niet eens meer geloofd en raakt het verzet tegen

de natuurbescherming wijdverbreid: integriteit botst met biodiversiteit, mooi bos met zeldzaam bos, en 'ons bos' versus 'ons bos'. En dat terwijl aan de andere kant bij kinderen geen emotionele binding meer kan groeien met natuur, simpelweg omdat de natuur steeds moeilijker bereikbaar is voor veel kinderen."

Macht van de media

Dat emoties een belangrijk rol spelen en dat dit voor beheerders lastig kan zijn, ervaarde ook Mark Zekhuis van Landschap Overijssel in een groot heideherstelproject op de Lemelerberg. Om de 300 hectare droge heide te versterken was het plan om 150 hectare bos te kappen en de stukjes droge heide te verbinden. De communicatie werd op poten gezet, inclusief een maandelijks nieuwsbrief. Op een campingeigenaar na was eigenlijk iedereen enthousiast over het project, vertelt Zekhuis. "We hebben volgens plan de eerste 50 hectare gekapt en toen kwamen de protesten pas goed op gang. Zeker na een uitzending van het tv-programma De Monitor kwamen de emoties los. Die uitzending ging vooral over klimaat en er was geen aandacht voor biodiversiteit. Het provinciebestuur, in wiens opdracht wij het hele project nota bene uitvoeren, wilde niet meewerken aan het programma. De emoties liepen hoog op en ik heb zelfs persoonlijke aantijgingen gekregen van allerhande mensen dat ik persoonlijk echt fout bezig zou zijn. Pamfletten lagen in het bos over de onnodige kap met allerlei suggestieve foto's erbij. De emotionele discussie die volgde, ging over klimaat versus biodiversiteit. Het wak-

kerde bij ons de twijfel aan of we wel goed bezig waren en of we niet toch minder zouden kunnen kappen. We zijn uiteindelijk niet van plan om minder te gaan kappen maar we hebben wel veel geleerd. Zo hebben we het toen actuele issue van het klimaat onderschat. De timing van het project is onhandig geweest. Daarnaast hebben we ons in de communicatie vooral lokaal gericht maar het grote protest was uiteindelijk nationaal, mede vanwege de tv-uitzending. En de invloed van sociale media is nog weer veel groter dan we dachten. Tenslotte bleken de geledingen binnen de natuurbescherming niet gesloten. Partners van ons gingen hun eigen ideeën over kap en heideherstel op grond van de protesten heroverwegen en Natuurmonumenten stopte zelfs abrupt met alle houtkap. Dat maakte het voor ons wel erg lastig om aan ons verhaal te kunnen blijven vasthouden."

Argumenten, feiten, meningen en emoties

En zo passeren er vandaag meer voorbeelden waarin natuurbeheerders en natuurbeschermers met werkelijk de allerbeste bedoelingen toch opeens in de verdediging moeten vanwege hun opvattingen of werkwijze. Omdat mensen het er niet mee eens zijn of, zo menen veel beheerders en beschermers: omdat mensen het niet begrijpen. Ze begrijpen niet hoe belangrijk het is wat we doen, hoeveel biodiversiteit het oplevert, hoeveel natuurtypen we daarmee verbeteren. In de Amsterdamse Waterleidingduinen kwamen allerlei bijzondere duinvlinders voor. Totdat de duinen langzaam maar zeker veranderden door

de aanwezigheid van steeds meer damherten. De bloeiende nectarplanten en waardplanten werden weggevreten en de vlinders verdwenen. De lol voor de vele vrijwillige vlindertellers ging er wel een beetje van af: zonder vlinders is er weinig te tellen.

Tijd voor een rigoureuze aanpak en dus werden plannen gemaakt om de damhertenpopulatie in toom te houden door afschot. En dat leidde tot heel veel protesten en zelfs een rechtsgang, vertelt Michiel Wallis de Vries van de Vlinderstichting. “De Dierenbescherming die het protest leidde, heeft erg veel oog voor de hertjes en deed een misplaatst beroep op een natuurlijke dynamiek. De emotionele strijd woedt nog steeds voort, ook al heeft de rechter op grond van de vlindertellingen besloten dat afschot is toegestaan.” Overigens betoogt de Dierenbescherming, ook vandaag tijdens het congres, dat wat hen betreft de onderbouwing van de tellingen nooit voldoende is geweest en dat dit dus nooit een legitimatie had mogen zijn om zoveel dieren af te schieten.

Met het verhaal van Van Woerkum in het achterhoofd ga je opeens de patronen herkennen. De discussies spelen zich af op het grensvlak van argumenten, feiten, meningen en emoties. Dat wordt nog duidelijker als we het gaan hebben over exoten en dan al helemaal de invasieve exoten. Natuurbeheerders weten bij die termen al meteen dat ze op moeten passen: er dreigt gevaar, we moeten soorten tegenhouden, we moeten actie ondernemen. Maar als je dan in Amsterdam als natuurbeheerder komt vertellen dat de hals-

bandparkiet uitgeroeid moet worden omdat het een invasieve exoot is, dan krijg je toch heel veel weerstand. Want je kunt het publiek vertellen dat het een invasieve soort is, dat ze wellicht ziekten kunnen overbrengen, dat ze inheemse soorten kunnen wegconcurreren, maar dat komt blijkbaar helemaal niet aan bij mensen. “Laat ze de muggen en boktorren maar uitroeien en laat die mooi gekleurde vogels effe met rust”. Net zoals die schattige grijze eekhoorns of de Pallas’ eekhoorn. Want wat maakt het nu uit of er een rode of grijze eekhoorn zit?

Het verhaal van de heksenkruisstellwants

Martin Drenthen van het Nijmeegse Institute for Science in Society, mocht tussen de lezingen door reflecteren op hetgeen er te berde werd gebracht. Het eerste wat hem opvalt is dat de verschillende groepen, laten we zeggen natuurbeschermers versus ‘burgers’, een heel andere taal hebben. Natuurbeschermers hebben het over doeltypen en over ‘een robuuste, vitale heide’.

Drenthen: “In de Amsterdamse Waterleidingduinen zou de ecologische draagkracht overschreden worden met deze hoeveelheid damherten. Dat is ongetwijfeld een ecologisch onderbouwd idee, maar je hoort tegelijkertijd dat mensen ook verschillend over draagkracht denken. Want de een heeft de tijd om te wachten tot de populatie vanzelf in elkaar dondert, de ander heeft die tijd niet en wil ingrijpen. Dus ook draagkracht is een principe waar een zekere normatief gegeven onder zit. Hetzelfde geldt eigenlijk voor het begrip exoot. Uit de voorbeelden vandaag blijkt dat het een gradueel verschil is wanneer een exoot invasief is, wanneer hij bestreden moet worden of wanneer hij mag blijven.”

Zo staat ook het begrip biodiversiteit natuurlijk in het middelpunt van de belangstelling in de discussie over Oostvaardersplassen. De ene groep ecologen zegt dat er minder grazers in het gebied zouden moeten zijn omwille van de biodiversiteit. Andere ecologen willen juist een andere biodiversiteit die hoort bij een natuurlijk kud-

debeheer. Ook hier ligt een bepaald normen- en waardenpatroon aan ten grondslag.

Drenthen: “Bezoekers van een gebied hebben het veel meer over de geschiedenis van het gebied, en over de persoonlijke waarde die het voor hen heeft. Misschien zouden natuurbeschermers ook wel veel meer het verhaal van de heide kunnen uitdragen. Probeer die maar eens aan elkaar te verbinden. Via verhalen zou je misschien nader tot elkaar kunnen komen. Dan wordt het een gezamenlijk, moreel geaccepteerd verhaal. Verhalen doen het immers vaak beter dan het benoemen van belangrijke of zeldzame soorten. Of je moet heel slim je soorten kiezen die het goed doen bij het publiek: de heksenkruisstellwants. Zo iets spreekt misschien wel tot de verbeelding. Vertel het verhaal van die wants, vertel hoe hij aan die naam komt, hoe spannend de soort is. Dat willen mensen vast wel horen. Want hoe dan ook heb je die mensen of ze nu blij of boos zijn, heel hard nodig. Dus koester ze!”

Argumenten

We sluiten de discussie af met een nawoord van Van Woerkum. Want het wordt toch wel lastig om als natuurbeheerder om te gaan met al die emoties van burgers terwijl we nu eenmaal een opdracht hebben van de provincie of Europa, terwijl we zien hoe de natuur achteruitgaat door exoten of een teveel aan wild, terwijl we weten dat bomen weg moeten omwille van de biodiversiteit van de heide en dat we zien dat insecten profiteren van een bepaald soort hakhoutbeheer. Prachtig allemaal, benadrukt Van Woerkum nogmaals. “Maar al die argumenten zijn van generlei waarde. Argumenten zijn er alleen om je eigen standpunt te onderbouwen, maar werken niet om anderen van jouw standpunt te overtuigen. Zorg dat je met de mensen in gesprek komt en investeer in een heel goed relatiebeheer. Want mensen kunnen niet zonder natuur, en natuurbeheer kan niet zonder de mensen.”<

redactie@vakbladnbl.nl

